

RESTAURAREA, VALORIFICAREA ȘTIINȚIFICĂ ȘI EXPOZIȚIONALĂ A UNUI VAS DE CULT APARTINÂND EPOCII BRONZULUI TÂRZIU DIN AȘEZAREA DE LA ȘOIMUȘ – *TELEGHI*, JUD. HUNEDOARA

DANIELA GHEARĂ

Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
daniela_gheara@yahoo.com

NICOLAE CĂTĂLIN RIȘCUȚA

Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
criscuta@yahoo.com

IULIA DANA NEGULA

Agencia Spațială Română, București
iulia.dana@rosa.ro

CRISTIAN MOISE

Agencia Spațială Română, București
cristian.moise@rosa.ro

IOANA POPIȚIU

Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
ioanapopitiu@yahoo.ro

Cuvinte cheie: restaurare, ceramică, reconstituire, plombare, conservare

Keywords: restoration, ceramics, reconstitution, filling, conservation

Colaborarea interdisciplinară: arheolog, investigator, restaurator, conservator, a permis finalizarea muncii de cercetare și valorificare expozițională prin reconstituirea cu metode științifice a formei originale a unui artefact din ceramică ce reflectă prin decorul său elemente de viață spirituală. Redobândirea integrității vasului și a decorului, dau posibilitatea lizibilității simbolurilor ornamenticii și interpretării acestora de către specialiști, precum și păstrarea informațiilor culturale despre poporul care le-a creat și folosit.

Ceramica, una dintre cele mai importante și abundente surse de informare în cercetarea arheologică a permis, și în cazul de față, identificarea pe malul drept al Mureșului, în zona Șoimuș – *Teleghi*, a unei întinse așezări aparținând epocii bronzului.

Cercetările arheologice preventive efectuate de specialiștii Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva, pe traseul autostrăzii Deva-Orăștie, în anul 2011, au condus la descoperirea unei întinse așezări, datate în epoca târzie a bronzului¹ (cca. 1400-1300 a.Chr.), identificată pe terasa râului Mureș în zona Șoimuș – *Teleghi* (com. Șoimuș, jud. Hunedoara). În cadrul acestui sit au fost investigate mai multe complexe cu un conținut mare de artefacte ceramice și piese osteologice. Pe lângă numeroasele fragmente ceramice și oase neprelucrate, care pot fi asimilate resturilor menajere, au

¹ Responsabilul științific al șantierului a fost dr. Cristian Schuster, iar colectivul de cercetare din această zonă a fost compus din dr. Nicolae Cătălin Rișcuța, dr. Antoniu Tudor Marc și dr. Ioan Alexandru Bărbat. Un raport asupra cercetărilor arheologice desfășurate în această zonă vezi la Schuster *et al.* 2012.

fost descoperite și artefacte ceramice și osteologice, care au putut fi utilizate în cadrul altor activități, o eventuală întrebuințare în activități cultice și, posibil, în practici șamanice². Este vorba despre vase ceramice cu aplicații plastice antropomorfe și reprezentări simbolice, vetre de foc decorate, fixe sau portabile, precum și oase prelucrate, cunoscut fiind faptul că vertebrele de pește și dinții de animale au fost frecvent utilizate ca amulete în epoca bronzului.

Una dintre cele mai interesante descoperiri ale sitului Șoimuș – *Teleghi* a fost complexul C 300, o groapă în formă de clopot cu un bogat inventar ceramic și osteologic. Dintre formele ceramice descoperite întregi sau care pot fi întregite, menționăm o instalație de tip *pyraunos*, un vas de tip castron, de mari dimensiuni și o oală de dimensiuni medii, care face obiectul acestei lucrări.

Fragmentele prelevate *in situ* au fost aduse în laboratorul de restaurare - investigații al muzeului nostru, supuse unei analize amănunțite și cercetate din punct de vedere fizico-chimic, în vederea stabilirii deteriorărilor, cauzelor, factorilor de degradare și a gradului de fragilizare. Cu avizul comisiei de restaurare au fost stabilite diagnosticul și tratamentele ce vor fi aplicate, precum și documentarea acestor proceduri cu respectarea principiilor fundamentale ale restaurării³. Starea de degradare a ceramicii arheologice este o rezultată a interacțiunii materialelor folosite (calitatea lutului, degresanții folosiți), tehnologia de ardere și acțiunea mediului în care artefactele au fost păstrate. Datorită presiunii solului și a condițiilor de zacere de-a lungul timpului, fragmentele au suferit modificări și deteriorări fizico-mecanice și chimice. Concluzia care s-a impus în urma studiului ceramicii a fost îndepărtarea factorilor de natură chimică, restaurarea formei vasului și conservarea generală a acestuia.

Examinarea macroscopică a materialului arheologic și curățarea mecanică ușoară a depunerilor grosiere de pământ și resturi vegetale, ne-a permis ca din multitudinea de fragmente descoperite, să selecționăm și identificăm un număr de 72 de fragmente aparținând acestui vas. Pentru îndepărtarea depunerilor și a sărurilor solubile am folosit C 2000, o emulsie apoasă de tensioactivi anionici și non-ionici, potrivită pentru acțiunea tensioactivă de suprafață. Aceasta nu fragmentează prin acțiune chimică substanța de îndepărtat, dar o poartă în soluție cu acțiune de emulsificare.

Pentru a ușura solubilizarea și îndepărtarea optimă a depunerilor am preparat o diluție apoasă de detergent C 2000 în concentrație de 2% cu apă demineralizată și am folosit baia cu ultrasunete Starsonic. Aceasta permite încălzirea lichidului și setarea timpului de acțiune astfel încât să se execute o curățire și degresare eficientă a celor mai mici pori, fisuri și cavități, chiar și pentru obiecte cu o geometrie neregulată și complexă (canturile fragmentelor), greu de tratat în mod satisfăcător prin metodele tradiționale de periere. Fragmentele au fost supravegheate permanent, iar după îndepărtarea depunerilor s-a efectuat neutralizarea prin imersie în băi succesive de apă demineralizată, fenomenul producându-se în porii ceramicii.

După uscarea lentă în etuvă la o temperatură constantă până la eliminarea completă a apei din structura ceramicii, fragmentele au fost etalate pe hârtie de filtru, selecționate și asamblate cu poliacetat de vinil, din aproape în aproape. Pentru o asamblare perfectă s-au făcut probe de îmbinare, iar lipirea s-a executat sub lupă, prin presarea canturilor după aplicarea adezivului. Excesul de adeziv a fost înlăturat cu tampoane textile îmbibate în apă demineralizată, apoi fragmentele ceramice lipite au fost așezate într-o poziție stabilă. Cu ajutorul unui uscător a fost proiectat un jet de aer

² Rișcuța, Marc 2015, p. 41-80.

³ Moldoveanu 1999, p. 332-348.

cald pe lipitură, pentru a permite o mai bună penetrare a adezivului în spărtură, realizându-se astfel o aderență rezistentă în timp.

Procesul de întregire a formei vasului și consolidarea structurii a continuat prin completarea lacunelor și plombarea fisurilor cu ghips de modelaj prin metoda amprenteii cu plastilină sau foiță de ceară. Surplusul completărilor a fost înlăturat cu mare atenție pentru a nu afecta originalul, cu instrumentar adecvat, iar finisarea s-a realizat cu hârtie abrazivă de diferite granulații. Reconstituirea decorului pe porțiunile completate a permis o mai bună lizibilitate a acestuia, în vederea interpretării științifice de către specialiști.

În scopul protecției față de agenții distructivi ai mediului ambiant am efectuat o conservare curativă cu Paraloid B72, soluție 1% cu acetat de etil, aplicat prin pensulare pe suprafața interioară și exterioară a vasului. Evoluția în timp a stării de conservare a obiectului se va urmări în timp prin controale periodice și verificări ale microclimatului. Toate intervențiile efectuate au fost consemnate în fișa de restaurare și s-au făcut fotografii în timpul diferitelor faze ale procesului de restaurare-conservare⁴.

În urma aplicării unui complex tratament de restaurare-conservare personalizat, cu materiale și substanțe reversibile, cu proprietăți fizico-mecanice apropiate celor originale, fără să diminueze sau să falsifice părți ale originalului, la final s-a putut constata faptul că vasul, descoperit fragmentat, a fost confecționat dintr-un amestec de lut omogen, cu nisip și pietricele de mici dimensiuni, de culoare gălbuie cu numeroase pete închise, suprafața sa fiind atent finisată și decorată cu elemente și simboluri interpretate ca fiind dovezi ale manifestărilor legate de viața spirituală a comunităților preistorice.

Este vorba despre o oală de dimensiuni medii cu corpul foarte bombat, gât cilindric și buza evazată. Pe diametrul maxim al vasului au fost practicate patru proeminențe realizate prin împingerea peretelui dinspre interior spre exterior, ceea ce conferă recipientului, privit de sus un aspect patrulater. În zona contactului dintre gât și corpul vasului au fost amplasate două tortițe în bandă. Jumătatea inferioară a vasului nu este decorată tocmai pentru a pune în lumină partea superioară, care conține mai multe elemente de decor. Cele patru protuberanțe dispuse simetric pe diametrul maxim al vasului sunt înconjurare de două rânduri de arcade formate din două, respectiv trei linii incizate și lustruite. În spațiile dintre grupurile de arcade a fost realizat, în aceeași tehnică, un dublu semn asemănător literei „M”.

Analizând forma și decorul vasului de la Șoimuș am putea crede că jumătatea inferioară a acestuia, nedecorată, reprezintă apele primordiale, lumea subpământeană, abisul. Interpretată în această cheie, partea superioară, decorată, ar reprezenta lumea celestă, marcată de arcade, acestea simbolizând bolta cerească pe care strălucește constelația Cassiopeia, figurată prin semnul „M” dublat. Obiectele marcate cu acest semn sunt puse în legătură cu practici șamanice, iar recipientele pe care apar figurate acestea sunt destinate lichidelor sacre⁵. În cazul vaselor, în momentul turnării lichidelor, semnul „M” se transformă în „W”. Această transformare, care ilustrează drumul constelației Cassiopeia de la noapte la zi și de la iarnă la vară este pusă în legătură cu moartea și renașterea. Artefactul a fost valorificat în context muzeal prin expunere în cadrul evenimentului „Exponatul lunii” din luna august 2019.

⁴ Gheară 2014.

⁵ Rîșcuța, Marc 2015, p. 50.

Mulțumiri

Această lucrare a fost susținută de un grant al Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică și Inovare, CNCS/CCCDI - UEFISCDI, număr de proiect PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0413, în cadrul PNCDI III.

Bibliografie

- Gheară 2014 – D. Gheară, *Dosar de restaurare, Laboratorul de Restaurare, Muzeul Civilizației Dacice și Romane*, Deva, 2014, mss.
- Moldoveanu 1999 – A. Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999.
- Rișcuța, Marc 2015 – N. C. Rișcuța, A. T. Marc, *Descoperiri cu caracter cultic aparținând bronzului târziu din așezarea de la Șoimuș – Teleghi (jud. Hunedoara)*, în *Sargetia* (S.N.), VI, 2015, p. 41-80.
- Schuster *et al.* 2012 – C. Schuster, N. C. Rișcuța, G. Băeștean, I. A. Bărbat, A. T. Marc, *Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva – Orăștie), Punct: Șoimuș I*, în *CCA, campania 2011*, Târgu Mureș, 2012, p. 291-292.

Pl. I. 1. Șoimuș – *Teleghi*, complexul C 300; 2. Fragmentele vasului înainte de restaurare
(Foto: 1-2 – N. C. Rîșcuța)

1

2

Pl. II. 1-2. Vas în cursul restaurării (Foto: 1-2 – A. T. Marc)

1

2

Pl. III. 1. Detaliu decor; 2. Vas după restaurare – vedere de sus (Foto: 1-2 – A. T. Marc)

1

2

Pl. IV. 1-2. Vas după restaurare (Foto: 1-2 – A. T. Marc)

The Restoration, Scientific and Expositional Valorisation of a Cult Vessel from the Late Bronze Age Settlement at Şoimuş – *Teleghi*, Hunedoara County

Abstract

The interdisciplinary collaboration – archaeologist, investigator, restorer, conservator – allowed the completion of the research and expositional valorisation efforts, through the reconstruction by scientific means, of the original form of a ceramic artefact which reflects elements of the spiritual life in its decoration. Regaining the integrity of the vessel and its ornamentation offers the possibility of reading the symbolism of the motifs and their interpretation by specialists, such as preserving the cultural information of the people who created and used them.

The paper presents the stages of a decorated ceramic vessel from its discovery until its conservation (**Pl. I-IV**). All the operations have been described respectively collecting the potsherds on the archaeological site, their examination in the laboratory, cleaning the ceramic surface, pasting the fragments for the restoration of the recipient, and, finally, its conservations.

After finishing the restoration-conservation process, the item was valorised in the museum's exhibition, being presented to the public through the expositional project "The Exhibit of the Month".

List of Illustrations

Pl. I. 1. Şoimuş – *Teleghi*, feature C 300; 2. Vessel fragments before restoration (Photo: 1-2 – N. C. Rîşcuţa)

Pl. II. 1-2. Vessel during restoration (Photo: 1-2 – A. T. Marc)

Pl. III. 1. Decoration detail; 2. Vessel after restoration – top view (Photo: 1-2 – A. T. Marc)

Pl. IV. 1-2. Vessel after restoration (Photo: 1-2 – A. T. Marc)